

Довгострокова стратегія розвитку України як засіб її утвердження в європейському процесі

Вступне слово Президента України Леоніда Кучми
на науково-практичній конференції 20 квітня 2004 року

Шановні учасники конференції!

Високоповажні зарубіжні гості!

Дорогі друзі!

Науково-практична конференція, роботу якої ми розпочинаємо, покликана відіграти важливу роль у визначенні основних засад економічної політики на сучасному етапі розвитку Української держави. Ставиться мета осмислити особливості соціально-економічного процесу в останні чотири роки і внести необхідні уточнення щодо завдань нашої перспективи.

Після подолання тривалої, майже десятирічної, економічної кризи і виведення економіки на траєкторію зростання країна входить в етап практичної реалізації довгострокової стратегії розвитку.

Така стратегія має забезпечити остаточне утвердження України як демократичної, високорозвиненої, соціальної за своєю суттю держави, її інтеграцію в систему загальноцивілізаційного і, насамперед, - європейського процесу не як другорядний додаток, а як країна з конкурентоспроможною високотехнологічною економікою, здатною вирішувати найскладніші завдання.

Глибоко переконаний у тому, що український народ, який дорогою ціною заплатив за свою державність, на менше ніколи не погодиться. Розумію й те, що політики, які не усвідомлюють цієї істини, не мають і ніколи не матимуть перспективи.

Звідси першочерговість уваги до вирішення завдань якісного змісту. Ми закладаємо фундамент майбутньої економіки, і тому надзвичайно важливо саме тепер уважно розглянути все те, що стосується її якісних характеристик та надійності, виправити допущені деформації, уникнути яких за умов тривалої економічної кризи було неможливо.

Варто підкреслити, що йдеться не лише про суто економічні, а й соціальні, політичні, гуманітарні завдання в їхньому органічному поєднанні. І це зрозуміло: нам конче потрібна сьогодні науково обґрунтована стратегія дальшої трансформації суспільства як єдиного, цілісного організму.

Особливу роль у цьому має відіграти політична реформа, основною метою якої є формування відповідальної влади і підвищення на цій основі дієздатності держави, поглиблення результативності здійснюваних у країні демократичних перетворень.

Політична реформа має завершити пострадянську епоху в Україні, розблокувати простір для поглиблення демократизації суспільства, прискорення євроінтеграційних процесів. Переконаний у тому, що політикум в Україні в решті-решт знайде в собі сили для її здійснення.

Пріоритетність якісних перетворень - суть нового етапу економічної модернізації, який фактично вже розпочався.

Концептуальні засади такої модернізації подано у комплексному дослідженні "Стратегія економічного та соціального розвитку України на 2004-2015 роки", яку опрацьовано за участі провідних учених-економістів нашої держави та урядових структур.

Ідеологія економічної модернізації базується передусім на принципі наступності економічної політики, підкреслюю - наступності економічної політики. Вона спирається на досягнуті останніми роками результати, спрямована на те, щоб забезпечити у середньостроковій перспективі (до 2015 року) середньорічні темпи зростання на рівні не менше 6-7 відсотків.

За цей час економіка нашої держави має зрости у 2,3-2,4 раза. Розрахований за паритетом купівельної спроможності (при збереженні існуючих пропорцій) ВВП на одну особу повинен досягти у 2015 році 12-13 тис. дол.

Таке зростання має супроводжуватися глибокими якісними перетвореннями, реалізацією завдань сталого розвитку, що визначаються світовим співтовариством як стратегія у XXI столітті.

Коли кілька років тому мною було поставлено проблему відповідної переорієнтації економічної політики на пріоритетне вирішення завдань якісного порядку, це сприймалося як побажання, що не має достатніх передумов для реалізації.

Нині маємо принципово іншу ситуацію. Чотири роки потужного зростання засвідчили не лише вагомий потенціал української економіки, а й результативність здійснюваних у країні трансформаційних перетворень.

Ми свідомо відмовилися від політики радикального лібералізму суто монетаристського напрямку, не піддалися спокусі ринкового фундаменталізму, якому окремі політики і нині віддають перевагу, осмислено відійшли від пропонуваного зовні абстрактних моделей і схем, від механічного копіювання досвіду інших країн.

У результаті українська модель економічної політики, що сформувалася після 1994 року (коли економіка перебувала у шоковому стані - тільки за один рік рівень ВВП знизився на 22,9 відсотка), виявилася однією з найефективніших у пострадянському просторі.

Нині не лише в нашій країні, не лише в країнах СНД, зокрема у Росії, а й у країнах Центральної та Східної Європи ставиться питання про осмислення українського досвіду політики економічного зростання.

Її результати відомі учасникам конференції. Протягом 2000-2003 років ми отримали середньорічні темпи зростання ВВП майже 7,4 відсотка, а промисловості - 12,5 відсотка.

Важливо зауважити й те, що відповідне зростання забезпечувалося за рахунок переважно інтенсивних чинників.

За чотири роки продуктивність праці у промисловості, яка, за марксистськими канонами, вважається "найголовнішим для перемоги нового суспільного ладу", зросла на 85,5 відсотка. Нинішній рівень продуктивності праці майже на третину перевищує показник докризового 1990 року.

Змінюються позиції української економіки на світовому ринку. За своїми об'єктивними параметрами вона є однією з найбільш відкритих у пострадянському просторі. Сформувалася стійка багаторічна тенденція до збільшення українського експорту. За чотири роки обсяги експорту зросли майже вдвічі.

Якщо більшість країн Центральної Європи має значні економічні ускладнення, викликані від'ємним сальдо платіжного балансу, то ми вже шостий рік поспіль зберігаємо позитивний результат поточного рахунку платіжного балансу, який у 2003 році становив майже 6 відсотків ВВП. Це один із найвагоміших чинників економічної динаміки попередніх років.

Останнім часом намітилися позитивні зрушення і в соціальній сфері.

За ці роки нам вдалося реалізувати визначену раніше політику випереджального зростання (порівняно зі збільшенням ВВП) реальних доходів населення, і насамперед заробітної плати. Остання за чотири роки зросла в 1,6 раза.

Поліпшується структура оплати праці. Практично стабілізувалися параметри, що характеризують рівень бідності населення. У 2003 році загальна чисельність безробітних зменшилася більш як на 10,4 відсотка.

Намітилися позитивні тенденції й у пенсійному забезпеченні населення, хоча говорити про успіхи в цій сфері зарано.

Переконали, що кожен незаангажований політик, кожен учасник нашої конференції розуміє, що коли йдеться не про один-два, а, з урахуванням цьогорічної динаміки, майже про п'ять років, то такі результати не можна вважати випадковими.

Зрозуміло, що такі показники мають серйозні передумови. Вони стали результатом принципових системних зрушень попереднього періоду - забезпечення критичної маси ринкових перетворень, перебудови менеджменту та реструктуризації підприємств, підвищення на цій основі їхньої конкурентоспроможності.

Особливо хочу виділити ефективність політики макроекономічної стабілізації.

Йдеться про подолання в стислі строки гіперінфляції та забезпечення надійної стабілізації національної грошової одиниці, мінімізацію дефіцитності державного бюджету, відчутне підвищення рівня монетизації економіки, суттєве скорочення державного боргу, у тому числі зовнішнього, істотне нарощування міжнародних валютних резервів та інше.

Хочу звернути увагу і на таке: починаючи з 2003 року дані статистичного аналізу свідчать про нову якість зростання, пов'язану насамперед з відчутним розширенням платоспроможного попиту та внутрішнього ринку. За чотири роки обсяги роздрібного товарообігу майже подвоїлися.

Складається сприятлива ситуація, за якої внутрішній попит випереджає можливості виробництва, що істотно стимулює нарощування його обсягів.

Задіяно й інший базовий чинник зростання. Йдеться про початок інтенсивного оновлення основних виробничих фондів, відчутне зростання інвестиційного попиту. За чотири роки капіталовкладення в основний капітал зросли в 1,9 раза. Суттєво зріс рівень довгострокових кредитів комерційних банків.

Зростання інвестиційного попиту зумовило нарощування темпів виробництва продукції машинобудування.

Нині ця базова галузь все більше перебирає на себе локомотивну функцію зростання української економіки. Зміцнюється її інноваційний потенціал. Це один з найважливіших фактів економічної динаміки останніх років.

Таким чином, твердження скептиків про суто сировинну трансформацію української промисловості не мають жодних підстав. За чотири роки обсяги машинобудування - основної галузі української індустрії - подвоїлися.

За цей час відчутно збільшилися обсяги імпорту машин та обладнання. Це ще один доказ утвердження принципово нової, націленої на майбутнє, моделі інвестиційної модернізації української економіки.

Наша модель відрізняється від моделі зростання країн Центральної Європи, основою якої є іноземні інвестиції. Однак вони дають відчутний позитивний ефект лише на початковому етапі їх використання. Далі у зв'язку із репатріацією прибутків, посиленням дефіцитності платіжного балансу та структурними деформаціями іноземні інвестиції не тільки не посилюють, а, навпаки, послаблюють конкурентоспроможність економіки. Відповідні явища спостерігаються нині у більшості країн зазначеного регіону.

Загалом за темпами зростання всього комплексу економічних показників 2000-2003 років Україна увійшла до групи країн, які сьогодні лідирують у світі.

Прибічникам порівнянь з минулим хочу навести і такі дані: нинішні темпи економічного зростання незалежної України суттєво перевищують темпи збільшення валового суспільного продукту колишньої УРСР. За останні 15 років перебування України в складі колишнього Союзу найвищі темпи економічного зростання зафіксовано у 1976-1980 роках - 3,4 відсотка. Ми ж маємо, повторюю, 7,4 відсотка.

Наведені дані, на мій погляд, є переконливим доказом коректності постановки питання щодо забезпечення у стратегічному вимірі, з одного боку, наступності економічної політики, з другого - перенесення акцентів на вирішення насамперед якісних завдань економічного розвитку.

І перша, і друга позиція - це не лише суб'єктивні побажання. Це очевидна об'єктивна реальність, яку не можна не враховувати.

Зрозуміло, в економіці залишається ще низка надзвичайно складних невирішених проблем та недоліків. Я постійно акцентую на них увагу уряду та депутатського корпусу.

У своїй основі відповідні проблеми пов'язані з незавершеністю процесу формування повноцінного ринкового середовища, припущеними помилками та суперечностями здійснюваних реформ.

Некомплексність ринкових перетворень виявилася однією з основних причин винятково складної ситуації, що склалася минулого року в АПК та на продовольчому ринку.

Негативні наслідки найжорстокішої за повоєнні роки посухи могли бути значно меншими, якби ми не зупинилися на півдорозі в реформуванні земельних відносин, забезпечили створення ефективних атрибутів аграрного ринку, надійну державну підтримку (відповідно до світової практики) сільськогосподарських товаровиробників.

Системна незавершеність ринкових реформ є, за моїми переконаннями, основною причиною принципових недоліків і в розвитку енергетичного сектору, житлово-комунальної сфери, інших галузей економіки. У процесі економічної модернізації та здійснення політики нової хвилі реформ держава матиме можливість сконцентрувати увагу на розв'язанні насамперед цих проблем.

Водночас нам потрібно глибоко усвідомити таке. Закономірність, за якої трансформаційна криза формує вагомий потенціал зростання, підтверджується всіма країнами з перехідною економікою.

Україна не є винятком.

Але існує й інша закономірність - сформована трансформаційним процесом енергія зростання потребує адекватної економічної політики уряду. Якщо її не буде, то період очікуваних високих темпів зростання може виявитися, як це сталося у більшості країн Центральної Європи та Балтії, нетривалим.

Це небезпечно для будь-якої країни з перехідною економікою, у тому числі і для нашої держави. Щоб подолати своє відставання, ми маємо працювати на випередження. Покладатися на інерцію зростання - навряд чи виправдано. Потрібна активна економічна політика, зорієнтована на зростання конкурентоспроможності української економіки.

Дати відповідь на запитання, якою вона має бути, - основне завдання нашої конференції.

На закінчення хочу наголосити і на такому.

Дуже важливо попередити можливість політизації самого факту проведення конференції та її результатів. Тим більше, що ми напередодні офіційного початку передвиборчої кампанії.

Справа в тому, що такого рівня діалог з найактуальніших завдань державного будівництва за участю провідних учених, урядовців та керівників господарських інституцій, а також за участю керівництва держави ми проводимо щироку. Хотілося б, щоб така практика збереглася і надалі. Вона надзвичайно плідна. Я завжди приділяв цьому велику увагу.

Інша справа - для Президента, який є ініціатором конференції, для влади загалом конче важливо за участю такого серйозного представництва провести своєрідну інвентаризацію не лише зробленого, а й власного бачення нашої перспективи. Тим більше, що у нас є ще сказати українському народові та світовій спільноті.

Тож запрошую до діалогу.

